(سـەرابی ڕۆح) - دەقێـك ئـاوێزانی پریاسـکەکانی خـەم ... سەردار جاف

ئەو دەمانەی مرۆڤ جەنجاڵییەکانی ژیانی تێدا تۆخ دەبێتەوە و دۆڕاندۆڕی دەدات، ئیدی هەر یەکە و بە جۆرێك تێیدا قاڵ دەبێت و بە شێواز و دید و تێڕوانینی تایبەت بە خود پەنا بۆ دەربڕینی دەبا، ئیدی ئەو مرۆڤانەی خولیا و ئیلهامەکانیان لە نێو ئەدەبدا قوڵ بێتەوە لە بیر و هزریاندا پەنگ دەخواتەوە و دواتر لە دووتوێی دەقێکی سەرنج ڕاکێش دیدی خوێنەری پێ تێر دەکەن و چێژێکی تایبەتی پێ دەبەخشن هاوکات حەسرەتەکانیشی هەڵڕشتووە و ئیستاتیکای بۆ کردۆتە میلۆدی سەما و ڕمبازێنی ئەم بوارەی پێ تاو دەدات، جا نەمازە ئازادییەك بەو وشە جوانانەی زهن بدا و لە زیندانی ئاوەزدا قوتاریان بکا، فیراقێکیشی لە گەڵ خەمەکان بە دەستەوە دابێ، کاسەی سەر لە جەنجاڵ بوونی خود بە جۆرێك خاڵی دەبێتەوە خوێنەر پێی دەگات و هەست بە ئازارەکانی دەکات، هەموو مرۆڤەکان ناتوانن بە یەك جۆر دەربڕینەکان بخەنە ڕوو کەسانێك سەوادی ئەلف و بێیان نییە کەچی لە گێڕانەوەدا جوانکاری دەنەخشێنن لێ لای کەسی خوێنەواری نا ئەدیب کەم درك بەو سەلیقەییە دەکرێ چونکە کەم تا زۆر لە شێوازی ئاخاوتن پەیوەست بوونێکی هونەریانەی ئاخاوتنی درك پێ دەکا، بۆیە لای ڕۆشنبیر و خوێنەوار زیاتر شاعیرەکان جوانتر دەخرێنە ڕوو، دەزانـن ئیستاتیکی پێ بدەن و بەرامبەر خەمبار بکەن، هەموو شاعیرێکیش زمانی دەستەبژێری لە بوخچەی عەقڵ گرنگی نەداوە، هەن پەخشان و کورتە چیرۆك و چیرۆك و نۆڤڵت و ڕۆمان دەنوسێتەوە کەچی لوغزەکانی هێندە پەنهانن تەنها دەستەبژێر پەی بە کون و کەلەبەرەکانی دال و مەدلوولەکانی دەبات، جا نەخاسمە ئەوە دەقێکی شیعری بێت کە زۆر سەختترە لەو بوارانەی باسمان کردن، شیعر یەکێکە لەو شێوازە قورس و سەختانەی هەموو جۆرە وێنا یەکی تێدا بە پەنهانی تێدا دەکێشرێ، نەمازە شاعیر لە خانەی نوێخوازیدا و سەردەمی مۆدێرنێتە و پۆست مۆدێرنێتەدا مەلەزانێکی کارامە و سەردەرکردوو بێ، ئەو دەمانە گوزارەکانی چەندین دیوی خوێندنەوەی دەبێ بە جۆرێ دەقێك چەندین وێنا و شرۆڤە بە دەستەوە دەدەن، ئەم شاعیرانە قالبەندێتی سنوورەکەیان تێ پەڕاندووە و مەغزایش تەنها لە هزری دەستەبژێرەکان دەخولێتەوە و کەسی ئاسایی نەك بە زەحمەت بگرە هەر

پەی بە جێ و ڕێگاکانی وشە و وێناو هارمۆنیەت و هونەر و تەکنیك و ئیستاتیکا و فۆرمەلەی دەق و ...... تاد نابات.
شیعر چەندین بەشی زانستی قوڵ و سەخت لە خۆ دەگرێ، لەوانە : زانستی کێش و عەرووز ، زانستی بەیت و سەروا ، زانستی نامۆیی و زمان ، زانستی واتاو مەبەست ، زانستی باش و خراپ، ئێمە لێرە و لەم دەقەی شاعیر خاتوو شەونم زەندی دوو زانستی کۆتاییان شەن و کەوی دەکەین یانی ، زانستی واتا و مەبەست و زانستی باش و خراپی دەقەکە.
خانمە شاعیری دیاری شاری هەولێر و ونبوو خاتوو شەونم زەندی لە گەڕەکی ڕووناکی شاری هەولێری پایتەخت هاتۆتە دونیاوە و دەچووی کۆلێژی پەروەردەی زانکۆی سەلاحەدین ساڵی 1998 – 1999 ، لە سەرەتای نەوەتەکانی سەدەی ڕابردووەوە بەرهەمە شیعرییەکانی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی کوردستان بڵاو دەکاتەوە، خودان سەلیقەیەکی باشی شیعر نوسینە، قاڵبووی نێو بۆتەی شیعر و دەقی جواننووسی ئەدەبییە ، خوێنەر گەر بە وردی بڕوانێتە دەقەکانی ئەم خانمە هەر لە سەرەتاوە درك بە شەرمنی و ترس و دڵەڕاوکێی شاعیر دەکات، دەشێ داکۆکیکارێکی ئازادبوونی مێ بێ، لێ ئەوە کەمتر لە دەقە شیعرییەکانی بەرچاو دەکەون واتا ئیشق و ئەوین و دەسلەملانێی دیداری ئاشقان هێشتا جورئەتی پێ نەبەخشیوە نەیتوانیوە خۆ بخەمڵێنێ، بۆیە زۆرتر لە نێو دەقەکانی خۆشەویستی و ئاشقبوونی خاك و نیشتیمان و نەتەوە و تراژیدیاکانیدا دەخولێتەوە، لە هەندێ شیعریشدا ئیشقی کردۆتە سەرقافڵەی کاروانی ڕێی وەلێ بەو ئەندازە نییە جورئەتی تەواوی پێ بەخشی بێت، حەیف کچە شاعیرێکی ونبوو و بنگۆمی مەنگی بواری ئەدەبی شارەکەی خۆی و نیشتیمانیشە، تا ئێستا ڕەخنەگری خودی شارەکەی خۆی شرۆڤەکاریان بۆ دەقەکانی نەکردووە ئەگەر بە دیوە نیگەتیڤەکەیشی بوو بێت باشتر دەبوو ، لێ ئەو بە خۆدا چوونەوەی دەکرد و ڕاست بوونەوەی ڕێ دەبوو و بەرەو ترۆپك و هەوراز هەڵدەزنا، کە بۆ خۆی کەسێکی ئەکادیمیست و زانستییە.
خاتوو شەونم خودان نۆبەرە و تاقانەیەکی بەرهەمی شیعری خۆیە و کاتی خۆی دەزگای ئاراس هەر لە شاری هەولێر بۆی چاپکردووە، ئێمە هێندەی مەبەستمانە لە سەر دەقێکی شاعیر بنووسین هێندە مەبەستمان نییە لە سەر خودی شاعیرەکە و شاعیربوونی بدوێین چونکە شەونم ئەو قاڵبەی تێپەڕاندووە و لە ئەلف و بێی نوسین و گرتنە بەری ڕێی شیعر سەردەرکردووە و زۆر دەمێکە دەنوسێت جا بەتایبەت ئەگەر بۆخۆی دەرچووی کۆلێژی پەروەردە بەشی زمان و ئەدەبی کوردی بێت و خولیایەکیش لە هزریدا چەقبەستوو بێ، ئیدی سەرکەوتوانە پەنجەی خستۆتە سەر پیتەکانی شیعر.

(سەرابی ڕۆح) دەقێکە سەرنجی ئێمەی ڕاکێشاوە پەنجە لە سەر خاڵە پۆزەتیف و نێگەتیڤەکان دابنێین هەموو دەقێك لەم دوو حاڵەتە کەم نییە و وەلێ چاکترە وردی بکەینەوە ئاشنای لای خوێنەری ئاسایی بکەینەوە، هاوکات لای ئەوانەیشی کە تازە قەڵەم دەگرنە دەستەوە بزانن شیعر هەروا سانا و گاڵتەجاڕی نێو تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان نییە و هەریەکە بە مەیل و ئارەزووی خۆی بە پێی خاوسی تێی بکەوێ و وشە ڕیز بکات، لە شەن و کەوی کردنی دەقی (سەرابی ڕۆح) شرۆڤەیەکی سپێدان دەکەینە خوێندنەوەی دەم عەسرەقاوەیەکی کۆڕ و کووبوونەوەی ئەدەبیان، ئەم دەقە خۆی لە خۆیدا جاڕ دەدات و مەبەستەکە زوو بە دەستەوە دەدات، ئەوە لای ئێمە وایە دەشێ خودی شاعیر بەدیوێکی دیکە مەبەستی بوو بێت، کاتێك بەر لە ناونیشانی قەسیدەکە ڕستەیەك هەڵوێستەمان بۆ دێنێ ئیدی ئێمە لەو سۆنگەوە دەڕوانینە وردەکاری وشە و بەیتەکانی دەقەکە، (بۆ ئەو تروسکانەی بیابان لە وەردە لم دایپۆشین) شاعیر بەم ڕستەیە، دەقەکە لە چوارچێوەی پرۆسەی بەدناوی ئەنفال لە قاڵب دەدات، مرۆڤە بێتاوانەکان بوونە قوربانی ئینتیمابوونی نەتەوەیی و ئینتیمابوون بۆ خاك ، هەر ئەمەیش وای لە ئێمە کرد سەرنجی بدەینێ چونکی ئەوە کارەساتێکە ناکرێ نوسەر و ڕۆشنبیر و بیرمەند و شرۆڤەکاری کورد لێی بێ دەنگ بێ، ئێمە نامانەوێ بە ڕستەیەیش لێکدانەوەی خۆمان بسەپێنین، یان وا بکەین ئیدی خوێنەر و ڕەخنەگریش زیتر لەم چوارچێوەیە بخولینەوە، دەشێ دوور و نزیکیش ئەم لێکدانەوە ڕاست نەبێ، وەلێ ئەوە وردەکاری وشەکان بۆمان ساغ دەکاتەوە.

شەونمی شاعیر ئەم دەقە شیعرییەی لە چوار وێنادا خستۆتە بەر دیدی خوێنەر ، ئێمە بە جیا لە سەر هەر یەك لە وێناکان هەڵوێستەی ورد دەکەین، سەرباری ئەوەی ئێمە دەیڵێین شاعیر هەمان دەقی بە شێوازی هێڵکاری و خولانەوە بە دێڕاندێری خۆر بڵاوکردۆتەوە کە لە پاش و لە کۆتاییدا شتێکی لە سەر دەڕۆین. نمایشکردنی ئەو هێڵکارییەی دەق جۆرێکە لە شارەزایی و لە کارزانی بۆ ئاڵۆسکاندنی هزری خوێنەر، وەلی ئەو ڕستەی بەرایی مەبەستەکەی بڕاندۆتەوەکە نەدەبا شاعیر بەو جۆرە خۆی بە دەستەوە بدات و خاڵبەندی بکات و بگەڕێتەوە سەر دێڕ، یانیش مەبەستی بووە هەر زوو جاڕدانی ناوەڕۆك بدا، باشترە لێرەدا هەر وێنایەك و بە ژمارە ناوی بنێین ......

یەکەم :

ئەگەر خوێنەر بە وردبینی و عەقڵانیەت لە ناوەڕۆکی واتاداری هەر چوار وێنای (سەرابی ڕۆح) بڕوانێ و شرۆڤەی بۆ بکات، هەست بە جۆرێك لە پاش و پێش بوونی وێنای یەکەم و ئەوانی دی دەکات، تەنانەت ئەگەر ئەوەیش دەلالەت بن بۆ قۆناغەکانی سوسیولۆجی مرۆڤ

یان ساڵ یاخو هەر مەبەست و کردەیەکی دیکەی لە پشتەوە بێ، وەك گوتمان ئێمە ئەم ژەقە ئەو ڕستەی بەرایی بۆی ساغ کردووینەتەوە و هەست پاکی و جوانی نیشتیمانی و نەتەوەیی بەدی دەکرێ گرێدانێکی بە تەوژمیش لە نێوان هەر چوار وێناکەدا هەیە، بۆیە ناکرێ دێزینەوە یاخود ساغبوونەوەی بیروباوەڕ بکەوێتە پێش قێناغ یا وێناکانی دی، (نوسینەوە و چرپاندن و سپاردن) دەکەنە پێش دێزینەوە بە هەمان زنجیرە، وانا دەبوایە نوسەر وێنای یەکەمی لە کۆتا وێنا ڕەنگ بکردبا و نیشانی ئێمەی بدابا، هەموو خاڵێك لە نوسینەوە دەست پێدەکات ئەگەر بە ژیانیشی بشوبهێنین هەر نوسینەوە یەکەم وێنا دەبێ، پاشان چرپە چرپ و دواندنی یەکدی و بەر لە دوماهیش سپاردنی کارەکە دێت، پاشان دێزینەوە ، دێزینەوە خۆی لە خۆیدا دەلالەتە بۆ بە دەستهێنان و بە ئامانج گەیشتن، با لە وێنای یەکەمەوە دەست پێ بکەین کە بەبڕوای ئێمە دەبوا وێنەی چوارەم بێت ، کە دەڵێ : …

لە موناجاتی حوزنەوە
بە دوای پرسیارە بۆ وەڵامەکان کەوتم
لە سۆنگەی ئەوە ! پەنجەی شایەتمانی قرتێندراوی خۆمم
دێزییەوە…..

سەراب ، یا تراویلکەیی جەستە ونبووی ئەو مرۆڤانەن لە تراژیدیایەکدا ون بوون و لە بیابانەکاندا لە نێو هەردە لمدا داپۆشراون و ئیدی شاعیر عەوداڵ و لە سۆراغیاندایە، لە دەمودوو خەماویەکانی ناخەوە بە دووی ئەو پرسیارانەدا وێڵە کە بوون بە ئاستەنگ و خولیای بۆ بڕانەوەی کەسانێکی زۆر و زەوەند، ئەوەیش پرسیارگەلێکن لە زهنی هەر تاکێکدا گینگڵ دەخوات و لە هەڵپە و هەڵوەدای ساغ بوونەوەین، مان یان نەمان، ڕەش و سپی ، بڵند و نەوی، ڕۆشنایی و تاریکی ، واتا دیدی سێیەم ونەو لەو قاڵبەدا دەخولێتەوە، زۆر شتیش وای کردووە کە تەنها سۆراغکردن لە نێو ئەو دوو بازنەیەدا، ئەوەی بە ئێمە دەڵێ و لوغز و واتایەکی قورسی هەڵگرتووە لێکدانەوەی وا بکەین، قرتێندراوی پەنجەی شاتمانە، هاوکات ئەم وێنای یەکەمە لە چوارچێوەی دوو مەغزا دەخولێتەوە کە دوو دیون، دیوی یەکەم، گەڕان بە دووی ساغبوونەوەی ونبوەکان کە لە پرسیارە بۆوەڵامەکان خۆی دەبینێتەوە، دیوی دووەم دێزینەوەی خود و پێلینکردن، لە یەکەم چارە نووسی ئەنفالکراوەکان و لە دووەمیش منی کورد لە کوڵی ئیسلام.

ئەڵبەتە ئەم بابەتە گەلێك قووڵە و هەویرێکە ئاو زۆر دەبات پەلمان بۆ زۆر لایەنی پێلەتیك دەبا جگە لە ئینتیما بوونە ئاینییەکەی کورد کە سەراپا وڵاتانی ئیسلامی لە کاتی ئەو پرۆسە بەدناوەدا کۆك بوون لە سەر ئیسلام نەبوونی کورد، بۆیە من داماڵدراوم لە ئیسلام،

ئال□رەدا پەردەی لە سەر لایەنە شاراوەکەی لاداوە و د□زینەوەکەی خ□ی □اگەیاندووە.
قرتاندنی پەنجە لای هەر نەتەوە و تیرە و گروپ□ك بە ج□ر□ك لە ج□رەکان ل□ك دەدر□تەوە، ئیدی ئەگەر قرتاندن لە خەوندا ب□ هەر پ□نجی چ مەغزایەك دەدا، یان ناوەندەکانیان یانیش پەنجەکانی دی بە جیا، ئەمە لە خەوندا، لە پراکتیکیشدا لە شو□ن و ج□گەی دی پ□□ەو دەکر□، ب□نمونە، لای تیرەی (دوگوم دانی – dugum dani) لە غینیای تازە و دەڤەری بابوا لە ئەند□نیسیا کەس□کیان بمر□ ، پەنجەی هەموو کچانی خ□زانەکە دەب□نەوە، جا خ□ ئەگەر هاتوو سەر□کی تیرەکە مرد ئەوا پەنجەیەکی کچانی هەموو تیرەکە دەب□نەوە، ئەوەیش دەلالەتی ونبوونی کەس□ك، لای هەند□ لە تیرەی کەنارە ئاوییەکانی ئەفریکا ئەو ژنانەی □اوە ماسی بکەن پەنجەی خ□ دەکرت□نن و دەرخواردی ماسیەکانی دەدەن تا ماسییەکان بزانن ئەو ژنانە چاوە□وانیان دەکەن، ئەمو ز ز□ر نمونەی سەیرت لە کرتاندنی پەنجەدا هەیە، دەش□ پەنجە کرتاندن لای شاعیر بەریو بوونی کورد ب□ لەو ئایینە، ل□کدانەوەی شاعیر لە دید و ب□چوونی ئ□مە دەش□ ز□ر جیاواز تر ب□ت.
دووەم :
شەونم لە تابل□ یاخود ب□ین و□نای دووەم کات و شو□ن □ەنگ□□ژ دەکات و لە س□راغ و عەودا□یانـدایە، ئـاو□تە بـوون یـان پەیوەستبوون□کی گر□دراو لە ن□وان هەردووشوناسدا دەخو□ق□ن□، لە یەکەم و□ستگەی کاتدا پە□اگەندەیی خود جا□ دەدا، گەرەک□تی بەر لەو □ووداوانە بگر□ کە دەبنە مایەی پەراگەندەبوون یا خو□قاندنی تراژیدیایەکئیدی لەو چوارچ□وەیەدا دەخول□تەوە، کە بەلای ئ□مەوە ل□رەدا خود بریتییە لە خا□□کی دیاریکراو کەئەویش نەتەوە و خاك و ئینتمابوونیش دەگەیەن□ت، تووشاربوونی نەتەوەیش بە ئەو تراژیدیا حەتمیەت□کە قورتاربوونی نییە، ه□کاریش دەگە□□ن□تەوە ب□ شو□ن نەبوونی شو□ن□ك ئەو نەتەوە یا خود تیایدا ئاکنجی ب□، ئەوەیش لە بەر درك نەبردن بە شو□ن□ك □وایەتی پ□ بدات و نیشتیمانی ب□، پەنا ب□ بەر وەهم دەبات، سەر مانگ و شەپ□لی دەریا دەکاتە ز□د و نیشتمانی خود، و بانگ و سە□ای ب□ دەدات. تەماشا لە و□نای دووەم چی دە□□ : …

هەو□ی ز□رم دا… پ□ش □ووداو بکەوم
یاخود لە □ووداو گەورەتر بم
هەر نەمتوانی
ئیتر تەنایی خ□مم
لە سەر □ووی مانگ و
شەپ□لی دەریا

نوسیبەوە….
کات خۆی لە خۆیدا پەیوەستبوونێکی قوڵی لە گەڵ دەقدا هەیە، جا ئەو تێکستە سەر بە هەر لایەنێکی ئەدەبی بێ، ئەوەیش پێکهاتەیەکی تەواوی بونیادنەرانە لە نێوان شاعیر و فەزای دەرەوە بە دەستەوە دەدا، کە لێرەدا شەونمی شاعیر ئەوەی دروست کردووە و لێزانانە بە نێو وردەکاری دەقەکەیدا پیاسە دەکا، لە سەر بنەمای ئەو پەیوەست بوونەی لە نێوان شاعیر و بوونی تێڕە هێمایەك کە لە فەزای دەرەوەیدایە بونیادنراوە، داڕشتنی نوسینی تێکستەکە و کەرەستەکانی ناوەوەی کە لایەنی فیکری و سۆزداری لە خۆ گرێ، پانتاییەکی بەرفرەی لای شەونم خان دروست کردووە و لێرەدا ئەو هەست و سۆزە کاریگەری زۆری بە سەرەوە کردووە و بۆتە مایەی هاوێربوونی ئەم دەقەی، ئینتیمابوونەکەی سۆز زاڵ بووە بەسەریدا و لە ڕووی فیکریشەوە لەو دیفاکتۆ تاڵە هەلدێ و ڕووە و شوێن لە بونیادی دەقدا هەنگاو هەڵدەنێ. گوزارە و چەمکەکانی دەق، ئاراستەیەکی خودی و ژانری پەیوەست بە هەردوو دیوی دەروونی و ڕۆشنبیری درك پێ دەکرێ، بە واتایەکی دیکە بوونی دەلالەتی شیعری دەخوازێ قۆناغی توانەوەی بۆ پەنهانی و نادیارەکانی نێوخۆیی هەبێ، بۆیە بە دەستەوە نەگرتن یا نەگەیشتن بە ئامانج لە زەمەن یان کاتدا و پێش ڕووداوکەوتن کە بە هەست و سۆزێکی وردەوە شۆڕبۆتەوە ناو دەقەکە، لە حەژمەتا هەڵدێ کە نەتوانێ پێش مێژوو بکەوێ، بەرەو بونیادنانی نیشتیمان کە ئەویش ئافاتێکی قورسترە لە پێگرتن لە ڕووداوەکان و چنگی ناکەوێت، بۆیە ئەو وڵاتە لە سەر مانگ و شەپۆلی دەریا بونیاد دەنێ، کە ئەمەیش جگە لە وەهم بوون و بێهیوایی هیچی دیکە بە دەستەوە نادات و لە نێو ئەندێشەکانی دا گینگڵ دەخوات.

(خودی جوگرافیا شوناسی مرۆڤ و ڕەگەزی دیاری دەکا، هەر جوگرافیایش ئاراستە و ماوەکانی کاروانچی و گەشتیاران و نیشتیمان و موڵکدارێتیشی دەستنیشان و دیاری دەکا، جوگرافیا تا ئەو پەڕی سنوور ڕۆچۆتە نێو ژیانمانەوە). لەم ڕوانگەوە بۆ ئەوەی شاعیر هەستی بەم لایەنە کرد بۆ پێگەی نیشتیمانی یان بوونی شوێن لە ناو ئەم تێکستە لە (نوسینەوە) دەستی پێکردووە و بەرەو باڵابوون هەڵدەزنێ، هەڵزنانیش بەرەو لوتکە هەم پێویستی بە خۆ ڕێکخستنەوە و دەم و دوو و چرپاندن هەیە هەمیش لەوێدا بە کۆتا ناگات و دەریچەی دیکەی دەوێ، کە لە وێنای سێیەم کە دەبوو دووەم بێ باس لە چرپاندن دەکات و ڕەنگی داوەتەوە و بە خەمی دەزانێ.

سێیەم :

لێرەدا شەونم خانی شاعیر دەقێکی مەجازی دەخاتە ڕوو لە تابلۆ یان وێنا سێیەمدا کەمێك ڕۆچۆتە نێو قوڵایی و واتا و مەبەستەکان و

زیرەکانە کاری تێدا کردووە و دەزانی مەبەست و مەرامەکانی بە باشی بپێکێ، هەر لە بەراییەوە بە نێو سەرابێکماندا دەکا کەمێك قورتار بوون لێی سەختە، وەك ئاماژەیشمان پێدا لە قاڵبدانی ئەو دەقە بە دید و تێڕامانێکی نەتەوەییانەوە زێتر شیعرەکە دەخاتە بن پرسیاری شرۆڤەکاری ورد، سەراب بۆ خۆی لە بنەچەدا وتەیەکی عارەبییە و کوردیەکەی تراویلکەیە بە داخەوە کەم شاعیری کورد کوردیەکو بە کار دێنن و هەموو سەرابیان کوردواندووە، شاعیرانی کۆن بە زۆری لە بری فرت و فێڵ و پەردەپۆشکردن ئەم وشەیان بەکارهێناوە، واتای وشەکەیش بۆ خۆی بەو گۆمە مەنگ و درێینە دەگوترێ لە کاتی هاوین و لە گەرمادا و لە دوور ڕا وەك ئاوێك بەدەر دەکەوێ ، ئەمەیش مرۆڤی تینیوی پێ هومێددار دەکات و دواتر فریوی دەدا، شاعیرانیش لەم ڕوانگەوە بۆ دەلالەتی فریودان بەکاری دێنن، شەونم خان وا پرسەکەی لێرەدا ئاڵۆزکردووە لە نێو بۆتەی خەونەوە پەلاماری مەملەکەتی سەراب دەدا، یان ئەو خەونەیش بە سەراب دەشوبهێنێ، خەون خۆی لە خۆیدا دەلالەتە بۆ ئەو هیوا و ئاوات و ئامانجانە هەندێ جار خەون هەمان سەرابە، شاعیر ئەو مەبەستانە لە مەملەکەتی خەونێ کۆ دەکاتەوە کە مرۆڤی ئەم نەتەوەیە پێی ناگات، دیقەتێ بدەن لە تابلۆی سێیەم دەڵێ چی :.....

لە دوا سۆراغی ئیشقەوە
خەون : سەرابستانێك بوو
هەڵکردنی گەرمەی بای بیابان بوو
سیمفۆنیای
ناهومێدی
بە گوێچکەی
نەورەسە بۆ ئۆقرەکان
دەچرپاند ......

((ڕەمزییەت هەوڵ دەدا بیرێکە پەردەیەکی ڕەهای فۆرمی هەستی بدا بەسەردا ، فۆرم نەك مەبەست لە خۆ بگرێ بەڵکو ئامانج دەربڕینی بیرکردنەوە بێ، هاوکات وەك ژانرێکی خۆی بیهێڵێتەوە)). ئەو کۆپلەی سەرەوە زێتر ڕەمزیەت وەك چارێکەیەك بە بەریدا کراوە، نەورەس لای شاعیران خودای کۆچ و ئارەزوو و یەکبوون بە دەستەوە دەدا، لای شەونمخان ڕەمزێکە بۆ کۆچ هاتۆتە بوون و یاری دەکا و دەفڕێ بە سەر ئەو دەریایەی پێی مەستە، باڵەکانی هاوتای نەورەس هەزارانجار لە شەققە دەدەن بۆ ئاکنجی بوون لە نیشتیمانێکی ئارام و هێمن، شاعیر لە سۆراغی ئیشقێکەوە دەشێ وەك نەوڕەسەکان بۆ گەیشتن بە مەیل و یەکبوون بێ، ئیدی ئەو یەکگەیشتنە بۆ زێد بێ یا ئاشقبوون یاخود تەمەن و ساڵ ، لای ئێمە جوڵە و بزۆزییەکی ئەویندارانە بۆ خاك و

نەتەوە ، ئیدی سۆراغی لە خەونێك دەگیرسێتەوە لە مەملەکەتی سەرابدایە، واتا نەتەوە بۆ خاك و كیانێكی دەوڵەتمەداریانە دەخولێتەوە، کە خەون دەبێتە سەراب ، سەرابیش واتا فرتوفێڵ دەکارێ بێژین واتا هیچ و ئەوەی تا نهایش دەس بەتەاڵ و لە خەون و سەرابی دەوڵەتدا دەژی کوردە، ئەم هۆکارە تێکۆشانی گەرەك بووە لە ژانری چرپاندندا ئەو مەبەستەکە دەداتە دەستەوە.

شاعیر دەیەوێ لەم تابلۆیەدا پێمان بڵێ هیوا و هومێدەکان لە خانەی وەهم و فرت و فێلدان، هەڵکردنی ئەو ئەو باگژەی بیابان دەبنە تراژیدیایەکی سەرکێشانە وەلێ بۆ بەرامبەریش پێ لە ناهۆمێدی، ئا ئەوە دەچرپێنێ ، ئەوەی ئێمە مەبەستەکەمان شرۆڤەکردووە کە پرۆسەیەکی ئەنفالی بەدناوە دژ بە نەتەوەیەك، کەلە چرپاندن واتا خەبات و کۆڵەندان سڵی نەکردووە و بەردەوام بووە، دەرئەنجامی چرپاندنیش دەبێتە سپاردن لە تابلۆی چوارەم کە دەبوایە سێیەم بێ باش لە سپاردن بە خاك سپاردنی ئەمانەتێك بە کەسێك سپاردنی تەمەن سپاردنی ......

چوارەم :

لە شیعری کۆن و کلاسیکدا پێشتر هێندەی بایەخ بە کێشی عەرووز دراوە هێندە چەمك و دەلالەتەکان جێبایەخ نەبوون، لە زەمەنی نوێخوازی و بونیادگەرایی شاعیران بەردەوام پەنایان بۆ چەمکی هێما رەمزەکان بردووە، لێرەوە شیعر لە بۆ جەماوەر نوسینەوە گواستراوەتەوە بۆ دەستەبژێر، دەکرێ ئاماژە بەوە بدەین ئەو پێشنە جەختکردنەوەی کێشی عەرووز کە کۆنترۆلکرابوو نها گواستراوەتەوە بۆ بونیادی دەلالە و پێداگیری کردن لە سەر واتاکان لە ڕێگا جۆراوجۆرەکانی نمایشکردنەوە ، هونەری فۆرمەلە بە دەستەوە دەدا، لە تەواوی ئەم دەقەیدا خاتوو شەونم ئەو کارەی کردووەهاوکات زمانێکی شیعری جوانی بەکارهێنراوە لە زمانی پەخشان دوور کەوتۆتەوە و سەردەرکردووانە پانتایی هونەری شیعری بە هەموو شێوەکانییەوە پێوەو کردووەو لە نێو زمانی شیعریش پانتاییەکی باشی قۆرخکردووە.

خەون گردبوونەوەی وردە لمی غوبارستان بوو
پۆرترێتی تابلۆی کوژرانی ئەستێرەو
سوتانی گوڵ و
شەهیدبوونی
ئەشقی دەنەخشاند
منیش لە گەڵ کیرانی چاوە ماندووەکان
سەری کاسم
بە تنێکی پیتەکانی
پەیڤی ئەشك

س پ ا ر د

خەون لە شیعری شاعیرانی کورددا هەروە شاعیرانی دی پانتاییەکی بەرفرەی لە ئەندێشە و خولیاکانیان کردووە، خەون ونبوونی جاویدانی جاڕ دەدات، لێرە ئەو خەونە تەلیسمێکی شکاندووە کە خۆی لە گردبوونەوەی وەهم دەبینی کە هەردوو حاڵەتە نەبوونی خۆیان لە دیفاکتوبووندا بە دەستەوە دەدەن و ئەمەیش ڕەشبینی شاعیری لە دەقەکەدا قووڵتر کردۆتەوە، بەوەندەیش ناوەستێتەوە پاشان تابلۆ و پۆرترێتێکی کوشتنی ئەستێرەمان بۆ دەگێڕێتەوە، ئەستێرە ئەو تەنە بازنەییە پرشنگدارەیە بە هۆی ڕەونەقی و بریسکەکانییەوە شەوانەجێی سەرنجی هەموو تاکێکی ئاساییە ، هەر ئەم شێوە جوانەی وای کردووە شاعیران وەك ئیستاتیکای دەق پەنای بۆ بەرن و دەقەگکانیان بە چەشنی ئەستێرە ڕەنگاڵیی بداتەوە بەر دیدی خوێنەر و ببێتە سونبولی جەمالیەتی دەق، کەچی لێرە خاتوو شەونم ئەستێرەم بۆ دەخنکێنێ ، ئەگەر ئەستێرە و بەو شرۆڤەکاریەی باسمان لێوە کرد بەرجەستە ببێ ، یان مەردوم بۆ ناسراوێتی کەسەکان بەکاری بێنن، ئەوا شاعیر لێرەدا هەم ناخی پڕ تەماوی و خەمی خۆیمان بۆ نمایش دەکات هەم جوانیەکی دیقەکەی بە دەقەکەی بەخشیوە، ڕاستە هەموو کوشتن و ڕۆحکێشانێك قێزی لێدەکرێتەوە بەڵام ئەوەتا لێرەدا وەك پۆرترێتی نمایش دەکات و وێنایەکی جوانی شیعری بە دەستەوە دەدات، ئەم حاڵەتە ئەگەر نیگارکێشێ بە فڵچەکەی بۆمان ڕەنگڕێژ بکات ئەوا دەلالەتە جوانیەکان لەم وێنا شیعرییە جوانتر دەبن، ئەم وێنایە دووبارەی کردۆتەوە لە سوتاندنی گوڵدا، پێکرا لە شەهیدبوونی عیشقێکدا دەشێ لێردا ڕەنگدانەوەی ناخی دوورە پەرێزبوونی بێت لە سوتاندن و کوژران و شەهیدبوون، کوژران هیمایە بۆ خیانەت لە جوانیەکانی دونیا، سوتان ئاماژەیەکە بۆ پیاو سالاری یان کەم بایەخی ژن یا ڕەگەزی مێ لە کۆمەڵ ، شەهیدبوونیش دەربڕی مقاوەمەت و بەرخودانمان بۆ دەگێڕێتەوە، هەموو ئەو حاڵەتە سێجمگییە لە پرۆسەی ئەنفالدا بوونی هەیە، کەچی هەر بۆخۆیشی ئەسرین و فرمێسك و خەمڕیشتنی بۆتە بار و چاوەکانی ماندووی گریانن بۆیە لە سپاردنی فرمیسك نەبێ بۆ ئەم دەقە هیچی دی لێناخوێندرێتەوە.

لێردا ئەوە دەسەلمێ ئەگە کۆپلەی یان تابلۆی یەکەم دوای ئەم گریانە بهاتبا ئەوا دۆزینەوەی سەرەداوی خەم و ئەشك و گریانەکانی دەدۆزییەوە، بەڵام تها هەرێ وێڵ و عەوداڵ و لە سۆراغدایە.

پوختە : ......

پێشتر ئاماژەیەکمان بەوەدا کە ئێمە لەم شرۆڤەکارییەدا پەنا بۆ دوو زانستی بونیادی شیعری دەبەین ، ئەوانیش زانستی مانا و دەلالەت و زانستی چاك و خراپی، سەبارەت بە خاڵی دوو، ئەگەر لایەنی زمانی و

فۆرمی دەق و هونەری دەق بە وردی دیقەتی بدەینێ دەبینین خاتوو شەونم زیرەکانە توانیویەتی حاڵەتە ئەرێنییەکە واتا باشی و لە کارزانییەکەی خۆی دەقەکەدا بەیان بکات، ڕەتگە لێرە و لەوێ وردەکارییەکی سەرپێیانە لە ئاوتدانی دەقدا بە دەی بکەین وەك روونمان کردەوە ئەوە ناکاتە ئەوەی هێڵی ڕاست و چەپ بە سەر تێکستەکەیدا بێنین، نەخێر دەکارێ بڵێین زۆر زیرەکانە لەم ڕووەوە سەرکەوتوو و سەردەرکردووە.

هەڵما بەو پێیەی ئاراستەیەکی هونەری هەیە و لە داهێنانی شیعری هاوچەرخدا سەریهەڵداوە، بە سەر بوونییە دیاردەکانی ماتریالیدا هەڵدەزنێ و پەرش و بڵاویشن بەسەر دیفاکتۆی هەستی هومێد و خەونە ئاماژە پێدراوەکان لە جیهانی ئایدیالی، لەم حاڵەتانەدا پەنا بۆ هەڵماکان دەبردرێتبەو پێیەی مکووڕ بوونێکە لە پەیوەندی نێوان ئەم دووجیهانە، هەتا پەخش بێ بە سەر ئەو هەستە نغرۆبووانەی لە لێکچوونی نێوان خودی کەرەستەکاندایە، هێنینەوەیش لە سەر ریتمی رَێبازی بازنەییدا بەردەوام دەبێ لە ئاشکراکردنی ڕایەڵە شاراوەکانی پشت دیاردە ماتریالییەکان، ئەمەیش لە ڕێگای پیاهەڵدان و دیدگای تایبەتی شاعیری خودان هەڵمادار بونیادی دەنێ و وا دەکات لە ڕێگای ئەو هەڵمایانەوە سەر پێ بکەوێ لە سەر بنەمای ئەو شێوازی هەڵمابەکارهاتووانەدا، بە گرتنە بەری ئەو پەری لەکارزانی داهێنەرانە لە بونیادی دەقدا بۆ هەردوو حاڵەتی وێنای دەلاقە و دەروازە فرە پانتاییەکان یاخود خوازە بۆ نەواکان دەکارێ بڵێین ساویلکەکان، ئەم شێوازە لای (ئۆستن دارین و ڕێنێ وێلیك) لە کتێبی تیۆری ئەدەبی کە هەردوو پێکەوە نوسیویانە پەنایان بۆ بردووە ودەڵێن : ..((هەڵما ژانرێکە ئاماژە بە ژانرێکی دیکە دەدات، بەڵام ئەوەی تێدایەکە لە بارە ، چونکە هەروەها وریایی دەخوازێ ، بۆ خودی خۆی بەو پێیەی شتێکی خستنە ڕووە)).

لە گەڵ ئەوەی خاتوو شەونم توانیوێتی لە ڕووی دەلالەت و هەڵما سەرکەوتووانە دەقەکەی جوانی پێ ببەخشێ ، هاوکات لە ڕووی ناوەخن و قوڵایی دەقەکەوە تەواو لە ڕەشبینی ئاڵاوە : ((سەراب ، خەون ، وێرانە ، ناهومێدی ، گیرانی چاوە ماندووەکان، سوتان ، کوژران، شەهیدبوون، ئەشك... تاد)) گەلێ وشەن هێندە ڕەشبینی ئەوکی قۆرخکردووە بە هیچ کلۆجێ گەشبینی لێبەدی ناکرێ، ئەم حاڵەتەی شاعیر ئەوەم بیردێنێتەوە کە نەتەوەی کورد لە باشوور بەردەوام لە ڕەشبینیدا دەژین، هرگیز نەخشەی دادێ نازانێ دابڕێژێت، ئەگەر هیچ تراژیدیا و کارەسات و ئافاتی دەسکردی مرۆیی نەبینێ کە دەبنە مایەی ڕەشبینییان، ئەوا ڕووداوە سروشتییەکان دەکەنە پاساوی ڕەشبینی، یانیش نەخۆشییە کتوپڕەکان دەبنە بۆوبیانوی بیرکردنەوە

له ڕەشبینی، خاتوو شەونمیش لەم نەتەوە بە دەر نییە و لەو ڕوانگەوە بیری بە لای ڕەشبینیدا دەچێت.
سۆرین کیرکیگارد_ sopen Kierkegaard بیرمەندی دانیمارکی ، دەڵێ : مرۆڤێك لە سەر ڕووی زەوی بە دی ناکەی لە ناهومێدی بەتاڵ بووبێتەوە، مرۆڤێکیش نییە کانیاوی ڕشبینی نەبێ بە جۆرێك لە جۆرەکان، بوونەوەرێکی مرۆیی نییە ناخی بەتاڵ بێ لە پچڕان و بێزاری و ژاوەژاو و ڕەشبینی یاخود دابڕانی پارچەیەك یان هەر جۆرێك لە جۆرە پچڕاوەکانی ناوەوەی، هەر مرۆڤێك لە ناخی خۆیدا ڤایرۆسێکی نەخۆشی دەروونی لە ناخیدا هەیە، بەم جۆرەیش بێت ڕەشبینی نەخۆشییەکی ڕۆحە. هەر هەمان بیرمەند دەڵێ : وەڕسبوون و بێ ئارامی بنەمای هەموو خراپەکارییەکە، هێزی ڕەشکردنەوەی ڕەشبینی ئەوەیە کە خودی خۆیشت پێی قایل و ڕەزامەند بیت.

سەردار جاف
ئەڵمانیا

• قطع الأصابع في ثقافات الشعوب – حسين سالم عبشل – اليمن.
• الزمن وبنية النص الشعري/ أسحاق الخنجري – مجلة نزوى العمانية ليوم 4 / 2 / 2019.
• التحليل الجغرافي للأدب- محمد جهاد أسماعيل_ نظرية جديدة في قراء' النصوص الأدبية _ جغرافيا _ جريدة البناء العدد 1686 في 12 / 7 / 2019 .
• بحث مفصل عن طائر النورس / ميرفت عبدالمنعم – 2018 .
• الرمزية والدلالة عند مالك القلاف في قصة (تماثيل) _ جعفر حسن _ جريدة الشرق العدد 885 في 7 / 5 / 2014 ,
• الرمزية للشعر المعاصر / فالح الحجية – جريدة الزمان العدد 8803 في 17 / 9 / 2014 .
• الأمل على الجانب الآخر من اليأس نزيف الحلم في الشعر العربي الحميدي أمين دراويشة / جلايدة الحدث 22 / 4 / 2019 .